

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Sphaera mundi

Johannes <de Sacrobosco>

[Köln], 1501

Capituluz secūdū circulis [...]

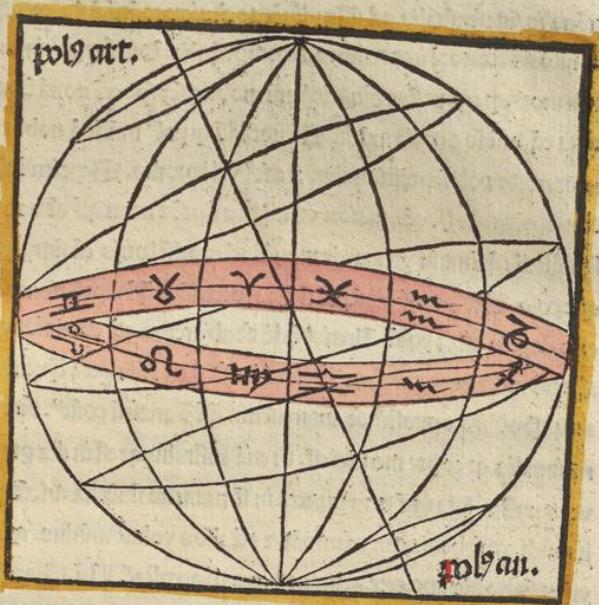
[urn:nbn:de:bsz:31-304119](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-304119)

viceſimeſcō: que mediū ſtadiū ⁊ terciā partē vni⁹ ſtadij tenorēt Et
dicta. 8018j. ſtadia ⁊ mediū ⁊ terciā pars ſtadij ſunt dyameter vel
ſpiffitudo terre. **P**reterea dyameter terre aliter inuenit. **C**apiat am-
bitus terre ſcilicet. 252000. et multiplicetur per 7. eo facto numeri⁹
ſequens producet. 1764000. qui p. 22. diuidatur. **E**t in numero
quotiente dyameter terre pueniet ſcilicet. 8018j. ſtadia. j8. viceſimeſ-
ſecūde vel mediū ſtadium et terciā pars vni⁹ ſtadij.

Capituluz ſecūdū de circulis
ex quibus ſphera materialis cōponitur. **E**t illa ſupercęleſtis que per
iſtam imaginatur cōponi intelligitur.

Hoc autē circuloꝝ ex
quibus ſphera cōponit̄ qdā ſunt maiores. qdā minores.
vt ſenſui patz. **M**aior em̄ circulus in ſphera dicitur qui deſcriptus
in ſuperficie ſphęre ſuper eius cętrum diuidit ſphęram in duo equa-
lia. **M**inor vero qui deſcriptus in ſuperficie ſphęre eam nō diuidit
in duo equalia. ſed in portiones inęquales. **I**nter circulos vero ma-
iores. p̄mo dōm̄ eſt de equinoctiali

¶ **I**tud eſt capitulum ſecūdū iſtius tractatus. **I**n q̄ autor de
circulis ex quibus ſphera materialis cōponitur determinare propo-
nit. **N**am per eam illa ſupercęleſtis componi imaginatur. **E**t habet p̄-
tes duas principales. qz primo determinat de circulis maioribus quo
ad eorum nomina ⁊ officia. **S**ecundo de circulis minoribus. quat-
tum ad primum premitit vnā diuiſionem que valet ad propoſi-
tum. **S**ecundo membra diuiſiōis nē videatur laborare in terminis
ignotis declarat. p̄mum ibi. **M**aior autem. **S**ecundum ibi. **M**i-
nor vero. **L**ittera in ſe eſt plana.

¶ Est igitur æquinoctialis circulus quidam diuidens spheram in duo equalia sicut
quolibet sui partem eque distans ab utroque polo. Et dicitur æquinoctialis. quoniam
quoniam sol transit per illum quod est bis in anno. in principio arietis scilicet et in prin-
cipio librae. est æquinoctium in vniuersa terra. Unde etiam appellatur equator di-
ei et noctis. quia adæquat diem artificialem nocti. Et dicitur cingulus primi motus.
Unde sciendum quod primus motus dicitur motus primi mobilis. hoc est non esse sphaera. si-
cut ueluti ultimi qui est ab oriente per occidentem rediens iterum in orientem. qui etiam
dicitur motus rationalis. ad similitudinem motus rationis qui est in micro-
cosmo id est in homine scilicet quoniam fit consideratio a creatore per creaturas in
creatore ibi consistendo. Secundus motus firmamenti et planetarum. Tertius huius
est ab occidentem per orientem iterum rediens in occidentem. qui motus dicitur

trōnalis siue sensualis. ad similitudinē mor^o microcosmi. q̄ ē a corrup
tibilitate ad creatorē itēz rediēs ad corruptibilia. **D**icit ergo cingul^o
p̄mi mor^o. qz cingit siue diuidit p̄mū mobile. scz spherā nonā i duo
eq̄lia eq̄ distās a polis mūdi. **U**n̄ notādū qz pol^o mūdi q̄ nobis sp
apparet d̄r pol^o septentrionalis. arctic^o vel borealis. **S**eptentrionalis
d̄r a septentrione hoc ē a maiori v̄sa. q̄ d̄r a septē z trion qd̄ est bos qz
septē stelle q̄ sunt in v̄sa tarde mouēt ad modū bouis cū sint p̄p̄in
que polo **U**el dicunt ille septē stelle septentriones q̄i septentriones eo
qz trūt p̄tes circa polū **A**rctic^o q̄dē d̄r ab arctos qd̄ est maior v̄sa
Est em̄ in p̄ta maiore v̄sam **B**oreal^o s̄o d̄r q̄ est i illa p̄ta q̄ venit bo
reas. **P**ol^o s̄o opposit^o d̄r antarcticus. q̄i s̄ arcticū posit^o. d̄r z me
ridionalis. qz ex p̄te meridei est. d̄r etiā australis. qz est in illa p̄ta q̄
venit auster. **I**ta iḡr duo puncta in firmamēto stabilia. dicūt po
li mūdi. qz spherē ap̄em termināt. z ad illos voluit mūdus. quorū
vnus sp̄ nobis apparet. reliquus vero sp̄ occultat. **U**n̄ **U**irgil^o in
p̄mo georgicoz **H**ic vertex nobis semp̄ sublimis. at illū sub p̄dibz
s̄ix. atra vidēt manesqz p̄fundi.

Autor h̄ de circul^o i sp̄ali determinat z p̄ de eq̄noctiali **N**otificat em̄
ip̄m **P**ri^o q̄ ad ei^o definitōes **S**ecūdo q̄ ad ei^o diuersa noīa. **T**er^o idū
cit notabile de pol^o mūdi. **Q**uarto loca eoz ondit p̄ dictū **U**irgilij
p̄firmādo. **P**rimū ibi. **E**st em̄ eq̄noctialis **S**ecūm ibi. **E**t d̄. eq̄no
ctial. **T**ertiū ibi. **U**n̄ notandū qz pol^o **Q**uartū ibi. **I**te s̄ duo p̄
cta. **C**ircū terciū nota. **P**olus est dictio eq̄uoca. nā pol^o q̄nqz sumit
tur p̄ toto celo. **U**t in sacra scriptura **A**scendit polū. **A**lio mō sumit
vr̄ ē cardo celi z eo mō h̄c sumit. **I**te s̄ra h̄z borealis australis. **P**o
q̄ nota. qz poli nō solū a plagis vr̄ū etiā a ventis eoz noīa sumpse
runt **N**ā q̄tuoꝝ p̄ncipales vl̄ cardinales sunt venti. s̄. subfolan^o ab
oriente. zephyr^o ab occidēte. auster a meridie. s̄i d̄r polus australis
z boreas a septentrione. inde d̄r polus borealis.

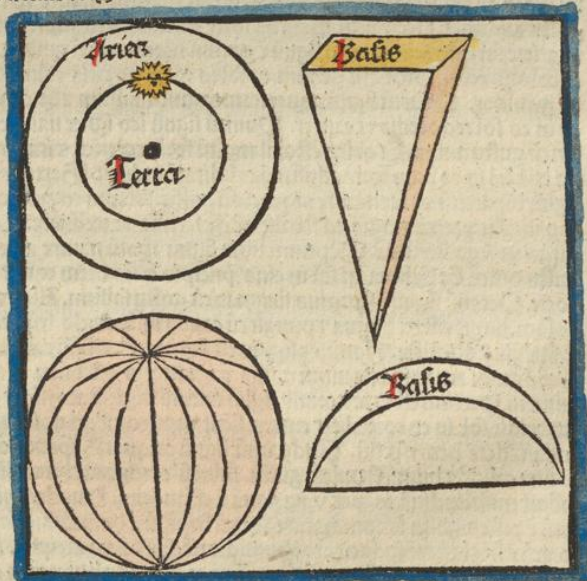
¶ **E**st alius circulus in spherā q̄ interfecat eq̄noctialē z interfecatur

^{Equinoctiali}
ab eo de in duas ptes eqles ⁊ vna ei⁹ medietas declinat ꝑ solus septen-
trionē. alia ꝑ solus austrū. **Et dicitur** iste circulus zodiacus a 30e qd ē vita. qz
fin motū planetaz sub illo ē ois vita in rebz inferioribz. **Vel dicitur** a 30/
dion qd ē aial. qz cū diuidat in duodecim ptes eqles. qlibet ps ap-
pellat signū. ⁊ nomē hz speciale a noie alicui⁹ aialis ppter pprietatē
aliquā puenientē tā ipi qz aiali. vel ppter dispōnem stellaz fixaz in
illis partibz ad modū hmoi aialiū. **Iste ꝑo circulus** latine dicitur significat
qz fert signa. vel qz diuidit in ea. **Ab arestotele ꝑo** in libro de genera-
tione ⁊ corruptōe dicitur circulus obliquus. vbi dicitur qd fin accessum ⁊ recessum
solis in circulo obliqz sūt generatōes ⁊ corruptōes in rebz infe-
rioribz. ¶ **Noia** at signoz ordinatio ⁊ numer⁹ in his patent ꝑ sibus
Sunt aries taurus gemini cancer leo virgo Libraqz scorpis archite-
nens caper aphora pisces. Qdlibet at signū diuidit in .30. grad⁹. **Uñ**
ptz qz in toto zodiaco sunt .360. grad⁹. **Scdm** at astronomos iterū
qlibet grad⁹ diuidit in .60. minuta. qdlibet minutū in sexaginta scda.
qdlibet scdm in sexagintatercia. ⁊ sic deinceps vsqz ad .jo. **Et sicut** di-
uidit zodiac⁹ ab astronomo. ita ⁊ qlibet circulus in sphaera siue maior
siue minor in ptes ꝑsimiles. **Cū** ois etiā circulus in sphaera pter zodia-
cū intelligat sicut linea vel circūferētia. solus zodiac⁹ intelligit vt su-
p̄ficies hñs in latitudine sua duodecim grad⁹. de cuiusmodi gradibz
tā loquuti sum⁹. **Uñ** ptz qz qdā mētiunt in astrologia dicētes signa
ēē qdrata. nisi abutētes noie idē appellēt qdratū ⁊ qdrāgulū. **Signū**
em hz grad⁹ .30. in lōgitudine. duodecim ꝑo in latitudine. ¶ **Linea**
at diuidēs zodiacū in circuitu ita qz ex vna pte sui relinquat sex gra-
dus. ⁊ ex alia pte alios sex. dicitur linea egyptica. qm qñ sol ⁊ luna sunt
lineat sub illa. ꝑtingit eclypsis solis aut lune. **Solis.** vt si fiat no-
D i

in lunam & luna interponat recte inter aspectus nostros & corpus solare
Luna ut in plenilunio. quoniam sol lune opponitur dyametrici. **U**n eclip-
sis lune nihil aliud est quam interpositio terre inter corpus solis & lune **S**ol
quod est ipse recurrit sub ecliptica omnes alii planete declinant vel versus septen-
trionem vel versus austrum. quoniamque autem sunt sub ecliptica. **P**ars vero zodiaci
quod declinat ab equinoctiali versus septentrionem dicitur septentrionalis. vel borealis.
vel arctica. **E**t illa sex signa que sunt a principio arietis usque in finem virginis
dicuntur signa septentrionalia vel borealia. **A**lia pars zodiaci que decli-
nat ab equinoctiali versus meridiem dicitur meridionalis. vel australis. vel an-
tactica. **E**t sex signa que sunt a principio libere usque in finem piscium dicuntur
meridionalia vel australia. **¶** **A**utem dicitur quod in arietem est sol. vel in alio
signo. **S**ciendum quod hec propositio in summo per sub. finem quod nunc accipimus
signum. **I**n alia autem tractate dicitur signum pyramidis quadrilatera. cuius basis est illa
superficies quam appellamus signum. vertex vero eius est in centro terre **E**t finem
hoc proprie loquendo possumus dicere planetas esse in signis **T**ercio modo
dicitur signum ut intelligantur sex circuli transeuntes super polos zodiaci. & per
principia duodecim signorum. **I**lli sex circuli dividunt totam superficiem spher-
re in duodecim partes latas in medio. arctiores vero iuxta polos zodia-
ci. & quilibet pars talis dicitur signum. & nomen habet speciale a nomine illius signi quod
intercipitur inter suas duas lineas. **E**t finem hanc acceptiorem stelle que
sunt iuxta polos dicuntur esse in signis. **¶** **I**tem intelligatur cor-
pus quoddam cuius basis sit signum. finem quod nunc ultimo accepimus
signum. acumen vero eius sit super apertum zodiaci. **T**ale igitur corpus in
quarta tractate dicitur signum finem quam acceptiorem totum mundum dividit in
duodecim partes equales que dicuntur signa. & sic quicquid est in
mundo est in aliquo signo.

¶ Autor in hoc loco de secundo maiori circulo determinat multas in
 ducendo particulas. Nam primo determinat de nomine illius circuli et in
 terparatoe. secundo de diuisione eius que ad longitudinem et etiam latitudinem.
 tercio de via solis in comparatoe ad alios planetas que latitudinem quibus
 habere dicunt. quarto acceptores signorum quadrupliciter assignat. Primum
 ibi. **¶** Est autem et alius circulus. Secundum ibi. **¶** Nomen autem signorum. Tercium ibi.
¶ Linea pro diuidens. Quartum ibi. **¶** Cum autem sol dicitur esse. **¶** Nota circa hanc
¶ Inter signa zodiaci primum signum est aries. ratio. quia sol iter per eum faciens ca
 lore cum humore inferioribus producit a quem morus vitalis generatio et in
 crementum. et est natura igneus gustu amarum stature porrecte. Dicitur autem
 aries ad similitudinem. Quia sicut aries in anteriori parte est fortior. in po
 steriori debilior. ita etiam in prima medietate eius sol existens debilius ca
 lesfacit in anteriori fortius. Secundum signum est taurus nature terreus
 gustu acidus. Et recte sicut taurus forte est animal. ita fortius in eo quod
 in ariete sol calefacit. Tercium signum est gemini nature aereum gustu dul
 ce coloris celi. Dicitur autem gemini. quia sol in eo virtutem suam calefacien
 di geminat. Quartum signum aquee nature gustu saluum et dicitur cancer.
 quia in eo sol retrocedit ut cancer. Quintum signum leo ignee nature co
 lericum gustu amarum. Et quia leo est animal multum forte colericum et iracundum
 ita etiam sol in eo erans forte adustiuam caliditatem inducit. Sextum virgo
 signum bipartitum terre nature atque acidum gustu. sol ipsum corporaliter oc
 cupans facit terram magis ad sterilitatem quam fertilitatem declinare. Eo quod
 virgo in se ipso sterilis est. Septimum libra signum spiritum nature acreum
 gustu dulce. Et dicitur libra. quia sol in eius principio erans diem equat cum
 nocte. Octauum signum est scorpius flegmaticum gustu saluum. Animal vere
 nosum. lingit enim cum lingua et pungit cum cauda inducendo frigora so
 le fine eius obtinet. Nonum ex signis est sagittarius. est enim calidus et
 sicus gustu amarum tela nimium et filia frigiditatis offensiuam in nos
 em mittens. Decimum est capricornus signum nature frigidum atque siccum gu
 stu acidum. sol in eo corporaliter curres sicut capricornus ad nostrum inci
 pit ascendere hemispherium. Undecimum signum est aquarius. ipse aquosus
 nature calidus et humidus dulcis gustu. sole enim occupante humiditatem
 influit multitudine. eo quod ex vna aqua est effundens. Duodecimum si
 gnum est pisces. gustu saluum. nature aqueum frigidum et humidum. ideo sol in
 eo erans frigiditatem inducit atque humiditatem. Et dicitur accipit diuer
 sa signorum quantitas. Pro qua nota secundo. quod quattuor sunt triplicitates in celo
 et a quibus componitur seu efficaciter vna quantitas vel completio. ut patet per sequen
 tia. Archetrens aries leo prima triplicitata. Efficaciter taurus capricor
 nus virgo secundam. Urnaque cum geminis et libra triplicitas fit Tercia.
 sed pisces et cancer scorpio quarta. Ignea prima dicitur terrea. secunda probat.
 Tercia sanguinea creditur aquatica quarta. **¶** Preterea nota ibi.

Quilibet circulus ꝛc. **Autor** facies m̄tōem de latitudine zodiaci loq̄
 tur q̄tū ad applicatōem stellaz. Nā vt volūt autores nōnulli stelle
 a se inuicē distātes p̄ ser grad⁹ adhuc applicatōem dicunt ad inuicē
 habere. Si em̄ p̄ superficie zodiaci intellexisset latitudinē verā tūc sibi
 ipi tradidisset. ibi. In alia s̄t sectōe ꝛc. Quia planeta declinans per
 ser grad⁹ nō maxime declinat ab egyptica. imo āplius declinat in la
 titudinē. p̄z em̄ de marte z venere q̄ cū fuerint in opposito augis ep̄i
 ciculi. z centrū ep̄iciculi martis in auge equātis. veneris aut̄ in inter
 sectōe vel capitis vel caude. Eis em̄ sic exitib⁹ maxima latitudo eoz
 est. 7. graduū et. 30. minutoz vel paulomin⁹ maxime in venere. Et
 q̄b⁹ accipit latitudinē zodiaci fore ad minus quidecū graduū z nō
 duo decū vt h̄z littera.

Sunt aut̄ alij duo circuli maiores in sphaera. q̄ dicunt̄ coluri-
 quoz officū est distinguere solsticia z eq̄noctia. Dicit̄ aut̄ colurus a
 colon grece qd̄ est mēbrū z vros qd̄ est bos siluester. qz quēadmodū
 cauda bouis siluestris erecta q̄ est eius mēbrum facit semicirculū.

et nō pfectū. ita colur⁹ apparet nob sp ipsect⁹. qm̄ solū vna ei⁹ me-
dieras apparet. alia sō nob occultat. **Colur⁹** igit⁹ distinguēs solsti-
cia trāsit p polos mūdi. p polos zodiaci. ⁊ p maximas solis declina-
tiones hoc ē p pmos grad⁹ cancri ⁊ capricorni. **Un̄** p̄mus punctus
cancri vbi colur⁹ isse interfecat zodiacū d̄r p̄ctus solsticiū estiuale.
qz qñ sol ē in eo. ē solsticiū estiuale. ⁊ nō p̄t sol magis accedere ad ze-
nith capitis nostri. **Est** at̄ zenith p̄ctus in firmamēto directo sup̄po-
sit⁹ capiti⁹ nostris. **Ar⁹** sō coluri q̄ itercipit̄ inter punctū solsticiū
estiuale ⁊ eq̄noctialis. appellat̄ maxima solis declinatio. **Et** est fm̄
Ptholomeū. 23. graduū et. 51. minutoz **Scdm̄ Almeonē vero. 23.**
graduū. 33. minutoz. **Silt** p̄mus p̄ct⁹ capicorni. vbi idē colur⁹ ex
alia pte interfecat zodiacū. d̄r p̄ctus solsticiū hyemal⁹ ⁊ ar⁹ coluri in-
tercept⁹ inter punctū illū ⁊ eq̄noctialē d̄r alia maxima solis declina-
tio. ⁊ ē eq̄lis pozī. **Alter** qdē colur⁹ trāsit p polos mūdi ⁊ p p̄ma pū
ctā arietis ⁊ libe. vbi sunt duo eq̄noctia. vñ appellat̄ colur⁹ distin-
guens eq̄noctia. **Isti** at̄ duo coluri interfecat̄ se sup̄ polos mundi ad
angulos rectos spherales. **Signa** qdē solsticioz et eq̄noctioz pa-
sent his versib⁹ **Hec** duo solsticia faciūt cancer capricornus. **Sed**
noctes equant aries ⁊ libra diebus.

¶ **Auroz** postq̄ i p̄cedētib⁹ de duob⁹ circul⁹ maiorib⁹. s. eq̄noctiali at
qz zodiaco determinauit. **In** h̄ loco p̄nt̄ de alijs duob⁹ circul⁹ maiorib⁹
determinat q̄ coluri dicunt̄. **Primo** it̄p̄tationē hui⁹ nois colur⁹ ostē-
dens. **Secdo** de vnoqz coluro in speciali determinat. **Ex** p̄nti qdē in
cic̄trale de zenith capis ⁊ maxia solis declinatōe iducit ppter quā de
clinatōem solsticia ⁊ eq̄noctia p̄tingūt. **¶** **Nota** circa lram solsticioz
d̄r qñ solis statio. nō q̄ staret. s̄ qz in s̄tib⁹ solsticioz nō p̄p̄t accedit
neq̄ longē a nob remouet. **Et** h̄ solsticia ⁊ eq̄noctia variant̄ vt sup̄
p̄sum ē nihilomin⁹ iuxta viā vulgi vel cōm̄ opinionē p̄sequētia
norant. **Hec** duo solsticia faciūt cancer capricornus. **Uit⁹** ⁊ lucia sunt
duo solsticia. **Lampert** gregori nox ē adēqua diei.

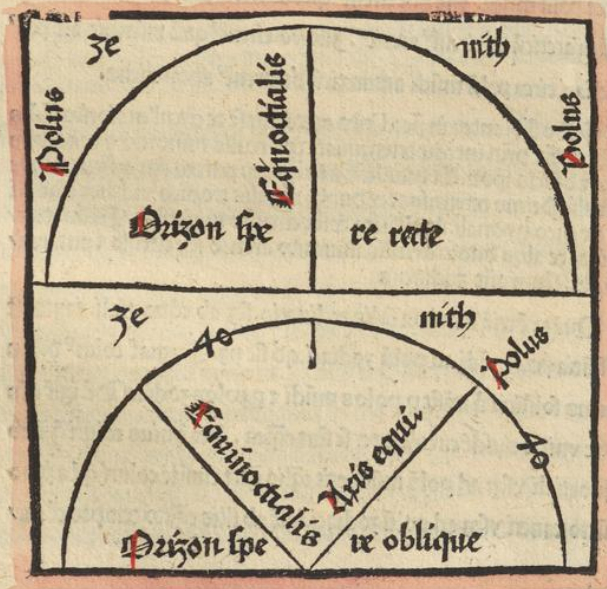
D iij

Colurus

Maxima solis
Declinatio.

Sunt itez duo alij circuli maiores in sphaera. scz meridian^o ⁊ ho-
rizon. **E**st at meridian^o circul^o qdē trāsīēs p polos mūdi ⁊ p zenith
capit^{is} nri. **E**t d^r meridian^o. qz vbiqz sit hō. ⁊ in qūqz tpe anni qm̄
sol moti firmanēti puenit ad suū meridianū ē illi meridies. **C**ōsill
tōne d^r circul^o medij diei. **E**t notandū qz ciuitates qz vna magis
accedit ad orientē qz alia hnt diuersos meridianos. **A**rc^o hō eqno/
ctial^{is} intercept^o inter duos meridianos d^r lōgītudo ciuitatū. **S**i at
due ciuitates eundē habeāt meridianū. tūc eq̄liter distāt ab oriente ⁊
occidēte. **H**orizon hō ē circul^o diuidēs iser^o hemisperij a supio
ri. vñ appellat horizon. id ē terminator visus. **D**icit etiā horizon cir-
cul^o hemisperij eadē de cā. **E**st at duplex horizon. rect^o ⁊ obliquus si-
ue declinūs. **R**ectū horizonē ⁊ spherā rectā hnt illi qz zenith ē in eq-
noctiali. qz illoz horizon ē circul^o trāsīēs p polos mūdi diuidēs eq-
noctialē ad āgulos rectos spherales. **U**n d^r horizon rect^o. ⁊ sphaera
recta. **O**bliquū horizonē siue declinē hnt illi qto polus mundi ele-
uat sup horizonē. qm̄ illoz horizon interfecat eqnoctialē ad angu-
los ipares ⁊ obliqz. vñ d^r horizon obliqu^o. ⁊ sphaera obliq^o siue de-
clinūs. zenith at capit^{is} nri sp ē pol^o horizon^{is}. **U**n ex his ptz qz q̄ta
ē eleuatio poli mūdi sup horizonē. tāta ē distantia zenith ab eqno-
ctiali. qd sic ptz. **C**ū in qlibet die naturali vterqz colur^o bis iūgat me-
ridiano siue idē sit qd meridian^o. quicqd de vno pbat ⁊ de reliqz. **S**u-
ma^o igit q̄ta ps coluri distinguēt solsticia q ē ab eqnoctiali vsqz ad
polū mūdi. **S**uma^o itez q̄ta ps eiusdē coluri. q ē a zenith vsqz ad
horizonē. cū zenith sit pol^o horizon^{is}. **I**ste due q̄te cum sint q̄te
eiusdē circuli. inter se sunt eqles. **S**z si ab eq̄libo eq̄lia remant vl^o idē
cōe. residua erūt eq̄lia. depro igit cōi arcu. scz q ē inter zenith ⁊ polū
mūdi residua erūt eq̄lia. scz eleuatio poli mūdi sup horizonē ⁊ di-
stantia zenith ab eqnoctiali.

Postq̄ autor in p̄cedētibz de q̄tuor circū maioribz dēterminauit.
Die p̄nter facit h̄ de alijs duobz circū maioribz. s. meridionalē & hori-
 zonte. **C**irca quā dēterminatōz q̄tuor facit p̄mo dēterminat de circulo
 meridiano. ibi **S**ūt itēz. **S**ecdo iducit notabile de diuersis meridia-
 nis. ibi **E**t notādū. **T**ercio facit expōem de circulo horizonte. & eū in
 rectū & obliquū diuidit. ibi **O**riзон h̄o. **Q**uarto vnā cōclusionē p̄e
 mittit quā sup̄pōe p̄missa p̄bat. ibi **U**n̄ sp̄ ex h̄ie p̄z. **N**ota circulū
 meridianū cupicis uenire vel lineā meridianā tali via p̄cedat. dēscri-
 bat vnū circulū in plano ad eq̄distantiā orizonti in cui⁹ centro figat
 stilū ita vt cacumē stili eq̄līter a circūferētiā circuli distet. **E**t sit illius
 lōgitudinis stil⁹ vt umbra ei⁹ breuissima q̄ sit in meridie itra circulū
 terminet. **O**bseruet itaqz duas stili umbras eq̄les aī meridianā et
 post meridianā. q̄z videlicz vtrāqz ad circūferētiā dēsinat. factisqz du-
 obz p̄ictis ad terminos umbrāz arc⁹ inter dictos terminos interceptus
 in equas p̄tes diuidat. **E**t punct⁹ medie icisionis cū cētro circuli p̄
 lineā rectā copulet. **N**ā ea sic p̄tracta erit lineā quā h̄rebat meridia-
 na. **E**a lineā habitat q̄tenscūqz umbra stili altero die aut diebz sequē-
 tibus illā diuisionē vel lineā tetigerit talis h̄z meridiē. **V**aleat em̄ hic
 circūl⁹ p̄mo vt lōgitudinē ab vna ciuitate in aliā sciam⁹. **S**ecdo vt
 t̄ps eclipsis solis vel lune cognoscamus idē vel diuersum.

Dicto de sex circulis maioribus dicendum est de quattuor minoribus.
Notandum igitur quod sol exiens in primo puncto cancri. siue in puncto solsticii
estiuales. raptu firmamenti describit quandam circulum. qui ultimo descri-
tus est a sole ex parte poli arctici. **U**n appellatur circulus solsticii estiuales. rone
superius dicta. vel tropicus estiuales a tropicos quod est conuersio. quia tunc sol inci-
pit se conuertere ad inferius hemispherium et recedere a nobis. **S**ol itez exiens
in primo puncto capricorni siue solsticii hyemalis. raptu firmamenti descri-
bit quandam circulum qui ultimo describitur a sole ex parte poli antarctici. **U**n
appellatur circulus solsticii hyemalis siue tropicus hyemalis. quia tunc sol conuer-
titur ad nos. **Q**ui autem sunt zodiaci declinet ab equinoctiali. et poli zodiaci de-
clinabit a polo mundi. **C**uius igitur moueat octaua sphaera et zodiacus qui est
pars octaue sphaere mouebitur circa axes mundi. et poli zodiaci mouebitur
circa poli mundi. **I**ste igitur circulus quem describit poli zodiaci circa poli
mundi arctici dicitur circulus arcticus. **I**lle vero circulus quem describit alii poli
zodiaci circa poli mundi antarctici dicitur circulus antarcticus.

Postquam autor in precedentibus expeditiuit se de circulis maioribus ipsius
sphaere. **E**t nunc intendit determinare de circulis minoribus et de nobis
situ et officio ipsorum. **E**t diuidit ista in quattuor partes secundum quod quattuor sunt
circuli. **P**rimo determinat de duobus circulis tropico videlicet estiuales
et tropico hyemali. ibi. **D**icto de sex circulis maioribus. **S**ecundo deter-
minat de alijs duobus circulis minoribus arctico scilicet circulo et antarcti-
co. ibi. **Q**um autem zodiacus

Quarta est etiam maxima solis declinatio. scilicet ab equinoctiali. tanta est
distantia poli mundi ad poli zodiaci. quod sic patet. **S**umat colurum distin-
guens solsticia qui transit per polos mundi et per polos zodiaci. **D**um igitur omnes
quarte vni et eiusdem circuli inter se sint equales. quarta huius coluri qui est ab
equinoctiali usque ad poli mundi erit equalis quarte eiusdem coluri. que est a primo
puncto cancri usque ad poli zodiaci. igitur ab illis equalibus dempto eodem ar-

en q̄ ē a p̄mo p̄ucto cācri vsq; ad polū mūdi. residua erunt eq̄lia. scz
maxia solis declinatio. ⁊ distātia poli mūdi ad polū zodiaci **Cū** autē
circul⁹ arcic⁹ fm quālibet sui p̄te eque distet a polo mūdi. p̄tz q̄ illa
ps coluri q̄ ē iter p̄mū p̄uctū cācri ⁊ circulū arcicū fere est dupla ad
maximā solis declinatōez. siue ad arcū eiusdē coluri q̄ itercipit inter
circulū arcicū ⁊ polū mūdi arcicū. q̄ etiā arc⁹ cōlis ē maxie solis de
clinatōi. **Cū** em̄ colur⁹ iste sicut alij circuli in sphaera sit. 360. graduū
q̄rta ei⁹ erit. 90. graduū. **Cū** igit̄ maxia solis declinatio fm **P**tholo
meū sit. 23. graduū et. 51. minutoꝝ. ⁊ toridē graduū sit arc⁹ q̄ ē inter
circulū arcicū ⁊ polū mūdi arcicū. si ista duo sil' iūcta. q̄ fere faciūt
48. grad⁹ subtrahant̄ a. 90. residuū erūt. 42. gradus. q̄tus ē arcus
coluri q̄ ē inter p̄mū punctū cācri ⁊ circulū arcicū. **Et** sic patz q̄ ille
arc⁹ fere duplus ē ad maximā solis declinatōem

Autor in h̄ loco quāsdā p̄portōes arcuū iducit p̄ modū corre
larij **Et** diuidit̄ s̄ra in pres duas. p̄ma ibi. Quāta ē em̄ maxia so
lis declinatio. scda ibi **Cū** autē circul⁹ arcic⁹.

Notandū q̄ eq̄noctial' cū q̄tuor circuli minorib; dicunt̄ q̄nq; pa
rallēli q̄si eq̄distātes. nō qz q̄tū p̄mus distat a scdo. im̄ scds distet a
tercio. qz hoc falsū est sicut iam patuit sed q̄libet duo circuli simul
iuncti fm quālibet sui partem eque distant ab inuicem ⁊ dicunt̄ pa
rallēlus eq̄noctialis. parallēlus solsticij estivalis. parallēlus solsticij
hymalis. parallēlus arcicus ⁊ parallēlus antarctic⁹. **N**otandū
etiā qz q̄tuor parallēli minores. scz duo tropici ⁊ parallēlus arcic⁹
et parallēlus antarcticus distinguūt in celo q̄nq; zonas siue regio
nes. **U**n̄ **V**irgilius in georgicis Quinq; tenēt celū zone. quaz vna
chorusco. **S**emp sole rubens ⁊ torrida sp̄ ab igne est. **D**istinguunt̄
etiā toridē plage in terra directe p̄dictis zonis suppositē. **U**n̄ **D**ui

dius p̄ma metamorphoseoz. **T**otidemq; plage tellure p̄muntur iſ-
ozem. **Q**uarū que media est nō est habitabilis estu. **N**ix tegit alta
duas. totidem inter vtrasq; locauit. **T**emperiemq; dedit mixta cum
frigore flamma. **I**lla igitur zona que est inter duos tropicos d̄r in
habitabilis p̄pter calorem solis discurrentis semper inter tropicos
Similr plaga terre illi directe supposita d̄r inhabitabilis. p̄pter ca-
lorem solis discurrentis sup̄ illam **I**lle vero due zone que circūscri-
buntur a circulo arctico z circulo antarctico circa polos mundi. in-
habitabiles sunt p̄pter nimiam frigiditatem. quia sol ab eis maxi-
me remouetur. **S**imilr intelligendū est de plagis terre illis directe
suppositis. **I**lle autē due zone quarum vna est inter tropicum estiu-
lem z circulum arcticum. z reliqua que est inter tropicum hyemalē z
circulum antarcticum. habitabiles sunt z temperate caliditate torri
de zone existentis inter tropicos. z frigiditate zonarum extremarum
que sunt circa polos mundi. **I**dem intellige de plagis terre illis dire-
cte suppositis.

Quod Autor in hoc loco duo notabilia introducit. **I**n primo expo-
nit equidistantiā quattuor circuloz. z ex ea re eos paralellos nomi-
nans. **I**n scdo quinq; zonas celi p̄ dictos paralellos distinctas d̄r
intelligere z totidem plagas terre zonis p̄notatis subiectas **P**rimū
sibi. **N**otandū q̄ equinoctialis. scdm̄ ibi. **N**otandū etiam q̄ quattu-
oz paralelli. **Q**uod Item nota. zona circa trāam nihil aliud est q̄ pars ce-
li inter duos circulos paralellos intercepta **S**ed plaga est pars ter-
re vni zone in celo supposita

¶ Capitulum terciū de ortu et occasu signoz. de diuersitate
dierū et noctiū. et de diuersitate climati. fms

Ignorū autē ortus et oc-
casus duplī accipit. qm̄ q̄tum ad poetas et q̄tū ad
astronomos. Est igit̄ ortus et occasus signoz q̄ ad poetas triplex. s.
cosmicus. chronicus et elyacus. Cosmic⁹ em̄ ori⁹ siue mūdā⁹ ē. qm̄
signū vel stella sup̄ horizontē ex parte orientis de die ascendit Et lz in
q̄libet die artificiali sex signa oriant. tñ antonomatice signū illud dē
cosmic⁹ oriri cū q̄ et in q̄ sol mane orit̄. Et hic ortus. p̄rius et p̄nci-
palis et quotidianus dī. De hoc ortu exemplum in georgicis habe-
tur. vbi docetur satio fabarum et milij in vere sole existente in thau/